

BIEGNER JÁNOS
BRASSÓI TETRAEVANGELIUMA 1561-ből
A CSERNEKHEGYI KÖNYVTÁRBAN.

Közli: PETROV SÁNDOR.¹

Magyarországi könyvtári bűvárlataim közben a Munkács melletti csernekhegyi monostor könyvtárában egy 1561-ik évi brassói oláh nyomtatványt találtam, mely egy nevezetes bibliographiai kérdés eldöntéséhez adja meg a kulcsot.

Az erdélyi és oláhországi ószláv templomi könyvek bibliographusai az erdélyi czirill nyomdászat kezdetét Biegner János brassói polgár nevével hozták kapcsolatba. Biegner szláv tetraevangeliumának négy csonka példánya maradt meg, melyek kolophonjának hiányai következtében e kiadásnak sem helyét, sem idejét megállapítani nem lehetett. Durich és Dobroszky, s utánuk Safarik és Karatajev a nyomtatás idejét a XV. század végére vagy a XVI. század elejére helyezik, nyomtatási helyül pedig egyértelműleg Brassót jelölik meg. Az ő nyomukon haladt Hodinka, midőn az Erdélyben és Oláhországban megjelent régi ó-szláv nyomtatványok jegyzékét adva, a Biegner-féle szláv tetraevangeliumot első helyen, az 1510-ben nyomtatott Oktoich előttenlíti meg.²

A csernekhegyi monostor könyvtárában általam feltalált tetraevangelium kolophonja, megnevezve a kiadót Biegner Jánost s a nyomtatás helyét és idejét, a kérdésnek más fordulatot ad.

Előre bocsátom annak bibliographiai leírását.

A könyv a négy evangélium czirill-betűs oláh fordítását

¹ Szent-pétevári tudós, ki hosszabb ideig hazánkban tartózkodván, nyelvünket elsajátította, magyarországi tanulmányútjában ezen ritka könyvet a csernekhegyi monostorban felkutatta és kérésünkre folyóiratunkban ismertetni sziveskedett.

Szerk.

² Magyar Könyv-Szemle, 1890. évi f. I—II. füzet, 110. l.

tartalmazza, ívréten, 246 levél terjedelmében, melyek 1—30 nyolczleveles íve a czirill abc betűivel van megjelölve egész a **Λ** betűig; a 31-ik hatleveles ív signaturája hiányzik. A papir magassága 33 cm., szélessége 19 cm. Szövege 23·50 cm. magas és 13 cm. széles. Az evangéliumok kezdő szavai czinóberrel nyomatvák, minden evangélium előtt egy-egy kis czímkép látható. Az evangéliumok a könyv 1—232. levelét foglalják el, közben egy-egy üres levéllel; a nyomtatvány nyelve, mint említém, oláh, de a fejezetek és szakaszok címei ó-szláv nyelven, az úgynevezett közép-bolgár vagy oláh tájszólásban vannak szerkesztve. Függetlenül a 233—237. levelen az ünnepi és vasárnapi isteni tiszteletek evangéliumainak jegyzéke olvasható, szintén ó-szláv nyelven; ezt követi (a 238—245. levelen) az ugyanily nyelvű egyházi naptár, míg az utolsó (246.) levél első oldalát a kolophon foglalja el.

Ez a kolophon értesít bennünket a nyomtatás helyéről és idejéről, a mint azt eredeti szövegében és fordításban a következőkben bemutatom.

Късрѣрѣ татъласи ши къ ажсторюль фїюласи ши коу сфѣшнтъла
 дхъласи сфнтъ. А зилеас мѣрїен аз ѡнъшь крап. Ёс жспжуно ханъшь
 Бѣгнеръ де а брашовъ амь авствъ желанїе пентроу сфѣтеле кърци
 крештинешти тетрочуа. Ши амь скрїсь авгесте сфенте кърци де а
 къцятрѣ. Стѣіе поплуо рсмжнешти стацелатгъ ставъце рсмжнїн ѡннесъ
 крештїни. Къмь гржаште ши сфѣтсан навель апль кътрѣ корїнтїни
 аї капетеа сфѣнта бестречѣ мап бїнсе агржн ѡнїкн кскїнїте ксацелесъ
 дескѣтъ і мїе десквїнїте неацелксе а любѣ стрїнїж. Дзнж авга вързгъмь
 тоци сфенци пѣрїнци оаре влждїкн оаре спїкнї оаре попы. А кърора
 мжж кавенї авгесте кърци крештинешти къмь манїте стуетїскѣ
 неуетнїдѣ сѣнз жздече неу стъ сздѣскѣ. Ши къ зїса жспжїлсїн хансїшь
 бѣгнеръ скрїсамь ёс дїкконъ коресн ѿ трѣговїнїте ши тздѣ дїккѣ
 ши сѣ зауепствъ а лсна аз мап г зїле ши сѣс сфрѣшнїть а лсна аз
 генсарїе лзїле Въ льто з мїе зѣ а четате а брашовъ.

Magyarul :

Az atyaisten akaratából, a fiú segítségével és a szentlélek hozzájárulásával, a nagy János király idejében, én brassói Bégner János ispán kedvet kaptam a szent keresztény tetraevangeliumhoz és írtam e szent könyveket, hogy az oláh papok megérthessék és tanítsák belőlük az oláhokat, a kik keresztények; a hogy Szent Pál apostol mondja Kor. I. 14. a templomban jobb öt szót beszélni, a mit megértének, mint ezeret idegen nyelven, a mit senki sem ért meg. Azért kérjük a szent atyákat, minden vladikát, püspököt és papot, kiknek kezeibe e könyvek eljutnak, hogy azokat elolvassák s olvasva ne ítéljék meg és ne gúnyolják ki. És én Koresi diákon Tergovistból és Diák Tódor írtam ezt Bégner János úr parancsára. Kezdetett május 3-án és befejezetett január 30-án 7069. évben Brassóban.

A könyvet tehát Biegner János brassói polgár adta ki Brassóban, a világ teremtésének 7069., vagyis időszámításunk 1561. évében.

Tévedésen alapult e szerint azok állítása, a kik Biegner működését a XV. század végére vagy a XVI. század elejére tették s az általa kiadott tetraevangeliumot tekintették a czirill nyomdászat legrégebb erdélyországi termékének.

A mi a Hodinka által Karatajev után ismertetett tetraevangeliumot illeti,¹ melynek a szentpétervári császári könyvtárban, a moszkvai nyilvános könyvtárban, a Rumjanczow-múzeum könyvtárában és a munkácsi egyházmegye ungvári könyvtárában összesen négy csonka példánya maradt meg, az nem azonos az általunk Csernekhegyén feltalált tetra evangeliummal. Amaz az ó-szláv kiadványok között lévén felsorolva, Karatajev leírásának tökéletlensége daczára is föltételezhetjük, hogy ó-szláv nyelven volt írva, míg a csernekhegyi, mint föntebb láttuk, a négy evangelium oláh fordítását tartalmazza. De terjedelemre is van különbség közöttük. A Karatajev által használt példány 30 nyolczleveles teljes iven kívül a 31. iv két lapnyi töredékéből áll, melynek *utolsó* oldalát foglalják el a kolophon kezdőszavai. A csernekhegyi tetraevan-

¹ Magyar Könyv-Szemle i. h.

gelium teljes példánya is 31 ívre terjed ugyan, de a kolophon itt az utolsó (246.) levél *első* oldalát foglalja el s ez oldalon be is van fejezve. Ugy látszik tehát, hogy Biegner kiadásában két tetraevangelium létezett, egy ó-szláv és egy oláh nyelvű, mindkettő brassói nyomdatermék, s majdnem egyenlő terjedelmű, egymáshoz közel fekvő évekből s az előbbi hihetőleg az utóbbi oláh kiadásnak is mintájául szolgálva.

Ekkép az eddigi szláv bibliographusok által legrégebbsnek tartott Biegner-féle tetraevangelium az erdélyi és oláhországi czirill nyomtatványok sorában korra nézve nem foglalhatja el az első helyet, mely ilyen módon az 1510-iki Oktoichot illeti meg; és ha e tetraevangelium ismertetői az 1512-iki evangeliumot a Biegner-féle mintájára nyomtatottnak állítják, a fentebbiek után, azt hiszem, a tételt megfordíthatjuk: az 1512-iki nyomtatás szolgált Biegner kiadásának mintájául.

Ellenben azonosnak kell felismernünk e tetraevangeliumot a Szabó Károly RMK. II. kötetében 82. szám alatt említett, *Benkner János*-nak tulajdonított oláh bibliafordítással, melynek nyomtatási éve itt számítási hibából 1560-ra van téve. Szabó e kiadásra vonatkozó adatait *Trausch*-tól veszi,¹ s megjegyzi, hogy az ma egyetlen példányban sem ismeretes.

A fentebbiekből a következő bibliographiai eredményeket reaszumálhatjuk:

1. Az erdélyi és oláhországi ó-szláv czirill betűs nyomtatványok legrégebbsje nem a Biegner-féle tetra evangelium, hanem az 1512-iki kiadás.
2. Biegner Jánostól két evangelium-kiadás maradt fent a XVI. század közepéről, egy szerb, melynek nyomtatási helye és ideje csonka példányaiból biztosan nem állapítható meg, és egy oláh fordítás, mely Brassóban, 1561-ben látott napvilágot.
3. Ez utóbbi tetraevangelium azonos a Szabó Károlynál (RMK. II. kötet, 82. sz. a.) Benkner 1560-iki brassói kiadványaként említett könyvvel, ez idő szerint a legrégebbs oláh evangelium-kiadás, és csak egyetlen példányban ismeretes, a csernekhegyi kolostorében, mely e rövid bemutató sorok alapjául szolgált.

¹ Schriftsteller-Lexicon, I. k. 103—104. l.